

Isparta İlindeki Sağlık Ocaklarının Tanı ve Tedavi Olanakları

Osman Günay¹, Ahmet Nesimi Kişioğlu²

¹Prof.Dr. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri

²Yrd.Doç.Dr. S. Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Isparta

Özet

Isparta ilindeki sağlık ocaklarının tanı ve tedavi olanaklarını ve bu olanakların kullanılma durumunu değerlendirmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Isparta ilindeki 75 sağlık ocağından rastgele seçilen 38'i araştırmacılar tarafından ziyaret edilerek, hizmet olanakları gözden geçirilmiş ve 1995 yılına ait kayıtlar incelenmiştir.

Araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarında 1995 yılında kişi başına ortalama başvuru sayısı 0.87, sevk oranı ise % 23.2 olarak bulunmuştur. Sağlık ocaklarında fizik muayene ve küçük cerrahi müdahale için gerekli araç-gerecin çoğunluğunun mevcut olduğu, buna karşılık laboratuvar inceleme olanaklarının ve acil tedavi için gerekli ilaçların çoğunda bulunmadığı belirlenmiştir. Öte yandan yapılan laboratuvar inceleme sayısının poliklinik sayısına oranı % 2.9 olarak hesaplanmıştır.

Sonuç olarak, Isparta ilindeki sağlık ocaklarında fizik muayene ve küçük cerrahi müdahale için gerekli araç-gereç genel olarak yeterlidir. Buna karşılık laboratuvar inceleme, acil tedavi ve aile planlaması hizmet olanakları büyük çapta yetersizdir. Sağlık ocaklarında laboratuvar inceleme oranı çok düşük, hasta sevk oranı ise çok yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Isparta, sağlık ocağı, tanı, tedavi, olanaklar

Diagnostic and Therapeutic Facilities of Health Centers in Isparta

Abstract

This study was performed in order to determine diagnostic and therapeutic facilities of the health centers and utilization of this facilities in Isparta. Thirty eight of 75 health centers were chosen randomly. These health centers were visited and health care facilities and records of health centers were inspected by the researchers.

It was found out that annual application number to the health centers per person was 0.87 and referring ratio was 23.2 %. Most of the materials which are required during physical examination and minor surgical operations were present. But, it was established that some laboratory equipments and emergency drugs were absent in many health centers. On the other hand, it was found that the number of laboratory examinations was very low and the ratio of the laboratory examinations to outpatients was calculated as 2.9 %.

As a result, the materials which are required for examination and minor surgical operations were generally sufficient, but the facilities for laboratory examinations and emergency cares were inadequate in the health centers in Isparta. In the health centers, the ratio of laboratory examinations is very low, but referring ratio is very high.

Key Words: Isparta, health center, diagnosis, therapy, facilities.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun uyarınca sağlık ocakları sağlık hizmetlerinin yanısıra, birinci basamak sağlık hizmetlerini sunmakla da görevlendirilmiştir. Sağlık ocaklarına belli kurallar içerisinde başvuran hastaların muayeneleri ücretsiz olarak yapılır, ayrıca acil ve hayat kurtarıcı ilaçlar ücretsiz olarak verilir (1). Sağlık ocaklarının bu hizmetleri etkin bir biçimde sunabilmesi için, fizik muayene, laboratuvar inceleme, ilk yardım ve acil tedavi için yeterli olanaklara sahip olması zorunludur (2). Elbette ki bu olanakların ihtiyaç halinde ihtiyacı olanların hizmetine sunulması için personelin bu

alandaki bilgi, beceri ve ilgisinin yeterli olması gereklidir.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun, bir bölgede yeterli hizmeti sunmak için gerekli olanaklar sağlanmadan sosyalizasyona geçilemeyeceğini belirtmiş olmasına rağmen (1), birçok sağlık ocağının olanaklarının çok kısıtlı olduğu, bazı sağlık ocaklarında ise mevcut olanakların yeterince kullanılmadığı bilinmektedir.

Bu çalışmada, Isparta ili genelinde sağlık ocaklarının sahip olduğu tanı ve tedavi olanakları ile bu olanaklardan yararlanılma durumunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Materyel ve Metod

Araştırma 1996 yılında Isparta ilinde gerçekleştirilmiştir. Isparta ilinin yıl ortası nüfusu 361 780 olup il genelinde 1995 yılında faaliyet gösteren 75 sağlık ocağı mevcuttur. Bu sağlık ocaklarından rastgele seçilen 38 sağlık ocağı araştırma kapsamına alınmıştır. Örneklem yapılırken il merkezi ve ilçe merkezleri kentsel, kasaba ve köyler ise kırsal bölge olarak kabul edilmiş, her iki tabakadaki sağlık ocaklarının yarısı örnek grubuna alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarının toplam nüfusu 200 927 olup, il nüfusunun % 55.5'ini oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan sağlık ocakları araştırmacılarca ziyaret edilerek, mevcut olan tanı ve tedavi olanakları gözden geçirilmiş, ayrıca sağlık ocaklarının 1995 yılına ait kayıtları incelenmiştir. Bu veriler daha sonra elle değerlendirilerek tablolar haline getirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Tablo 1'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarında bir hekime 2392, bir sağlık memuruna 3464, bir hemşireye 3525 ve bir ebeye 1052 kişi düşmektedir. Personel başına düşen nüfus kırsal alandaki sağlık ocaklarında kentsel alandan daha azdır. Türkiye geneli için bu değerler sırasıyla 4900, 9500, 6900 ve 2400 dolayındadır (2). Araştırma bölgesinde sadece bir sağlık ocağında laboratuvar teknisyeni görev yapmaktadır. Bu verilere göre, laboratuvar teknisyeni dışındaki personel açısından, Isparta ilindeki sağlık ocakları Türkiye genelinden daha iyi durumdadır.

Araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarının fizik muayene olanakları Tablo 2'de, laboratuvar inceleme olanakları ise Tablo 3'te gösterilmiştir. Her iki tabloda görüldüğü gibi, tansiyon aleti, steteskop, otoskop, abeslang, vajinal spekulum gibi fizik muayene olanakları sağlık ocaklarının tamamında ya da büyük çoğunluğunda mevcut olduğu halde; oftalmoskop, rinoskop, refleks çekici gibi fizik muayene olanakları ile mikroskop, santrifüj, thoma lamı ve hatta sahli aleti gibi laboratuvar inceleme olanakları önemli bir kısmında mevcut değildir. Bu eksikliklerin sağlık ocaklarına başvuran hastalara tanı koyma olanağını olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmazdır. Öte yandan, sağlık ocaklarında mevcut olan fizik muayene olanaklarının ne ölçüde kullanıldığını gösterecek veriler mevcut değildir.

Tablo 4'te, araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarında 1995 yılında verilen poliklinik ve sevk

hizmetleri gösterilmiştir. Bu sağlık ocaklarının hizmet verdiği toplam nüfus 200 000 dolayında olup, sağlık ocaklarının ortalama nüfusu 5266 olarak hesaplanmıştır. Bu sayı kentsel alandaki sağlık ocaklarında 10956, kırsal alandaki sağlık ocaklarında ise 2340'tır. Kırsal alanda bazı sağlık ocaklarının toplam nüfusunun 1000 dolayında olduğu tespit edilmiştir. Türkiye genelinde ise kentsel bölgelerdeki sağlık ocakları ortalama 18500, kırsal alandaki sağlık ocakları ise 4487 kişiye hizmet vermektedir (3). Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun kırsal bölgelerde her 5-10 bin nüfus için bir sağlık ocağı kurulmasını öngörmektedir (1). Yani Isparta ilindeki sağlık ocaklarının sorumlu olduğu ortalama nüfus hem sosyalleştirme mevzuatının öngördüğü değerden, hem de Türkiye genelinde mevcut olan değerlerden daha düşüktür.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, araştırma bölgesinde kişi başına yılda sağlık ocağına başvuru ortalaması 0.87'dir. Bu değer kırsal ve kentsel bölgelerde birbirine yakın bulunmuştur. Üst sağlık kuruluşlarına sevk oranı % 23.2 olup, bu değer kentsel bölgede kırsal bölgeden çok daha yüksektir. Bu farklılığın nedeni kentsel bölgelerde devlet memurlarının sevk amaçlı başvurularının fazla olması olabilir. Türkiye genelinde 1995 yılında sağlık ocaklarından üst sağlık kuruluşlarına sevk oranı % 8 olarak bildirilmiştir (3). Isparta ilindeki sevk oranı Türkiye geneline göre çok yüksektir. Bunun nedenlerinden birisi Isparta'daki sağlık ocaklarında laboratuvar hizmetlerinden yeterince yararlanılmaması olabilir. Nitekim Tablo 5'te görüldüğü gibi, yapılan laboratuvar inceleme sayıları çok düşüktür. Toplam laboratuvar inceleme sayısının toplam poliklinik sayısına oranı % 2.9'dur. Bu oran il ve ilçe merkezlerinde % 3.2, kasaba ve köylerde % 2 olarak bulunmuştur. Türkiye genelinde ise, laboratuvar inceleme sayısının poliklinik sayısına oranı % 4.1 olarak bildirilmiştir (3). Kayseri'de yapılan bir araştırmada, sağlık ocaklarında laboratuvar inceleme oranı % 13.0 olarak bulunmuştur (4).

Tablo 6'da araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarında aile planlaması hizmetlerine ilişkin olanaklar, Tablo 7'de ise, bu sağlık ocaklarında 1995 yılında verilen aile planlaması hizmetleri gösterilmiştir. Tablolarda görüldüğü gibi, sağlık ocaklarından 11'inde rahim içi araç (RİA) uygulama olanağı vardır. Buna karşılık, 1995 yılı içinde sadece 37 kadına RİA uygulandığı belirlenmiştir. Yani RİA uygulama olanağı olan sağlık ocaklarında yılda ortalama 3 dolayında RİA uygulanmıştır. Yine Tablo 6'da görüldüğü gibi,

sağlık ocaklarının yaklaşık üçte ikisinde oral kontraseptif bulunmaktadır. Buna karşılık, bir yıl içinde 557 kutu oral kontraseptif dağıtılmıştır. Bu miktar sadece 46 kadının 1 yıl boyunca korunmasını sağlayabilir. Buna göre oral kontraseptif bulunan sağlık ocakları bir yılda ortalama 2 kadını oral

kontraseptiflerle koruyabilmektedir. Araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarının hemen hepsinde kondom bulunduğu ve bir yıl içinde 48 897 kondom dağıtıldığı görülmektedir. Her çift için yılda 100 kondom hesabıyla, yaklaşık 500 çiftin kondomla korunmasının sağlandığı söylenebilir.

Tablo 1. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarının Personel Durumu (1995)
Personel Başına Düşen Nüfus

Personel	Kentsel	Kırsal	Toplam
Hekim	2687	1887	2392
S. Memuru	4911	2017	3464
Hemşire	4747	2167	3525
Ebe	1167	848	1052
Laboratuvar Teknisyeni	142423	-----	200927
Çevre Sağlığı Teknisyeni	5934	9751	6698

Tablo 2. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Fizik Muayene Olanakları

Fizik Muayene Olanakları	Sağlık Ocakları				Toplam (n=38)	
	Kentsel (n=13)		Kırsal (n=25)		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Muayene Masası	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Jinekolojik Masa	8	61.5	17	68.0	25	65.8
Tansiyon Aleti	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Steteskop	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Otoskop	10	76.9	25	100.0	35	92.1
Oftalmoskop	7	53.8	11	44.0	18	47.4
Rinoskop	4	30.8	6	24.0	10	26.3
Abeslang	13	100.0	23	92.0	36	94.7
Termometre	12	92.3	19	76.0	31	81.6
Refleks Çekici	4	30.8	16	64.0	20	52.6
Diyapozon	2	15.4	1	4.0	3	7.9
Snellen Eşeli	3	23.1	1	4.0	4	10.5
Fötoskop	10	76.9	20	80.0	30	78.9
Vajinal Spekulum	12	9.3	25	100.0	37	97.4
Baskül	13	100.0	24	96.0	37	97.4
Bebek Terazisi	9	69.2	20	80.0	29	76.3

Tablo 3. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Laboratuvar Olanakları

Laboratuvar Olanakları	Sağlık Ocakları				Toplam (n=38)	
	Kentsel (n=13)		Kırsal (n=25)		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Mikroskop	7	53.8	15	60.0	22	57.9
Santrifüj	8	61.5	17	68.0	25	65.8
EKG Cihazı	8	61.5	15	60.0	23	60.5
Sahli Aleti	7	53.8	17	68.0	24	63.2
Spektrofotometre	2	15.4	1	4.0	3	7.9
Hematokrit Cihazı	5	38.5	7	28.0	12	31.6
Thoma Lamı	5	38.5	9	36.0	14	36.8
Glukometre	8	6.5	14	56.0	22	57.9
Sedim Seti	6	46.2	11	44.0	17	44.7

Tablo 4. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Poliklinik ve Sevk Durumu (1995)

S. Özelliği	Ocak Sayısı	Toplam Nüfus	Toplam Poliklinik	Kişi Başına Muayene	Sevk Sayısı	Sevk Oranı
Kentsel	13	142 423	127 921	0.90	33.178	25.9
Kırsal	25	58 504	47 229	0.81	7433	15.7
Toplam	38	200 927	175 150	0.87	40 611	23.2

Tablo 5. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Laboratuvar Hizmetleri (1995)

Laboratuvar İşlemleri	Sağlık Ocakları		
	Kentsel	Kırsal	Toplam
Tam Kan Sayımı	692	111	803
Tam İdrar Tetkiki	1090	195	1285
Dışkıda Parazit İnceleme	11	2	13
Eritrosit Sedimentasyon Hızı	76	5	81
Kan Grubu Tayini	828	34	862
Gebelik Testi	805	126	931
Kan Şekeri Ölçümü	357	324	681
Diğer	273	150	423
Toplam	4132	947	5079

Tablo 6. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Aile Planlaması Hizmet Olanakları

Olanaklar	Sağlık Ocakları					
	Kentsel (n=13)		Kırsal (n=25)		Toplam (n=38)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Aile Planlaması Odası	6	46.2	10	40.0	16	42.1
Jinekolojik Masa	8	61.5	17	68.0	25	65.8
RİA Seti	6	46.2	7	28.0	13	34.2
RİA	4	30.8	7	28.0	11	28.9
Oral kontraseptif	7	53.8	19	76.0	26	68.4
Kondom	13	100.0	23	92.0	36	94.7

Tablo 7. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Aile Planlaması Hizmetleri (1995)

Aile Planlaması Hizmetleri	Sağlık Ocakları		
	Kentsel	Kırsal	Toplam
Uygulanan RİA (kişi)	22	15	37
Dağıtılan Oral Kontraseptif (kutu)	226	235	557
Dağıtılan Kondom (adet)	24 733	24 146	48 879

Tablo 8'de görüldüğü gibi, pansuman ve küçük cerrahi müdahale amacıyla kullanılacak çeşitli araç gereç sağlık ocaklarının hemen tamamında mevcuttur. Araştırma kapsamına alınan sağlık ocaklarında 1995 yılı içerisinde toplam 82 876 enjeksiyon uygulandığı ve 11 015 pansuman yapıldığı tespit edilmiştir. Küçük cerrahi müdahale sayısı ise belirlenmemiştir.

Tablo 9'da görüldüğü gibi, sağlık ocaklarının büyük çoğunluğunda enjektör ve kulak şırıngası mevcut iken, oksijen tüpü, nazogastrik sonda ve

idrar sondası gibi tıbbi müdahale amacıyla kullanılacak araçlar sağlık ocaklarının çoğunda mevcut değildir. Sağlık ocaklarında bu olanaklardan ne ölçüde yararlandığını gösterecek veriler de elde edilememiştir. Ayrıca, sağlık ocaklarının % 97.4'ünde buzdolabı, % 36.8'inde sedye olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10'da gösterildiği gibi, sağlık ocaklarının büyük çoğunluğunda, acil tedavi için sıklıkla gerekebilecek çeşitli ilaçlar mevcut değildir. Mev-

cut olan ilaçların ne ölçüde kullanıldığını göstere- bilecek veriler de elde edilememiştir.

Tablo 8. Araştırma Kapsamına Alınan Sağlık Ocaklarında Pansuman ve Küçük Cerrahi Müdahale Olanakları

Olanaklar	Kentsel (n=13)		Sağlık Ocakları Kırsal (n=25)		Toplam (n=38)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Pansuman arabası	12	92.3	25	100.0	37	97.4
Seyyar lamba	13	100.0	24	96.0	37	97.4
Trommel	13	100.0	24	96.0	37	97.4
Küvet	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Cerrahi makas	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Pens	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Penset	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Bisturi	13	100.0	24	96.0	37	97.4
Cerrahi eldiven	13	100.0	24	96.0	37	97.4
Gazlı bez	13	100.0	24	96.0	37	97.4
İpek iplik	13	100.0	24	96.0	37	97.4
Flaster	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Mersol	13	100.0	25	100.0	38	100.0
Alkol	13	100.0	24	96.0	37	97.4

Tablo 9. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Tıbbi Müdahale Olanakları

Olanaklar	Kentsel (n=13)		Sağlık Ocakları Kırsal (n=25)		Toplam (n=38)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Enjektör	10	76.9	24	96.0	34	89.5
Kulak Şırıngası	12	92.3	24	96.0	36	94.7
Aspiratör	5	38.5	17	68.0	22	57.8
Oksijen tüpü	6	46.2	8	32.0	14	36.8
Nazogastrik Sonda	1	7.7	5	20.0	6	15.8
Nelaton Sonda	1	7.7	8	32.0	9	23.7
Foley Sonda	1	7.7	8	32.0	9	23.7

Tablo 10. Araştırmaya Alınan Sağlık Ocaklarında Bazı Acil İlaçların Bulunma Durumu

İlaçlar	Kentsel (n=13)		Sağlık Ocakları Kırsal (n=25)		Toplam (n=38)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Adrenalin	12	92.3	18	72.0	30	78.9
Antihistaminik	12	92.3	15	60.0	27	71.1
Kortizon	10	76.9	13	52.0	23	60.5
Morfin	2	15.4	3	12.0	5	13.2
Atropin	8	61.5	13	52.0	21	55.3
Diazem	10	76.9	13	52.0	23	60.5
Aminofilin	9	69.2	5	20.0	14	36.8
Cedilanid	3	23.1	2	8.0	5	13.2
Bikarbonat	2	15.4	4	16.0	6	15.8
Diüretik (parenteral)	9	69.2	12	48.0	21	55.3
İsoptin	5	38.5	4	16.0	9	23.7
Kristalize insülin	1	7.7	0	0.0	1	2.6
Kalsiyum glukonat	1	7.7	1	4.0	2	5.3
Akrep serumu	2	15.4	6	24.0	8	21.1
Yılan serumu	2	15.4	1	4.0	3	7.9

Sonuç

Isparta ilindeki 75 sağlık ocağından 38'ini kapsayan bu araştırmada başlıca şu sonuçlar elde edilmiştir:

1-Sağlık ocaklarının personel durumu laboratuvar teknisyeni dışında Türkiye genelinden çok daha iyi durumdadır. Sağlık ocaklarının sorumlu olduğu ortalama nüfus gerek ülke geneline ve gerekse sosyalleştirme mevzuatının öngördüğü değerlere göre daha düşüktür.

2-Fizik muayene, laboratuvar inceleme ve aile planlaması hizmet olanakları kısmen yetersizdir. Ancak mevcut olanakların da yeterince kullanılmadığını gösteren veriler elde edilmiştir. Özellikle laboratuvar inceleme oranı son derece düşüktür. Buna karşılık üst kuruluşlara sevk oranı çok yüksektir. Aile planlaması hizmetleri ise genel olarak kondom dağıtımını ile sınırlıdır.

3-Sağlık ocaklarında pansuman ve küçük cerrahi olanakları genel olarak yeterli, buna karşılık tıbbi müdahale ve acil tedavi olanakları oldukça yetersizdir.

Yazışma Adresi:

Ahmet Nesimi Kişioğlu
S.D.Ü. Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı A.D.
ISPARTA

Kaynaklar

- 1-Eren N, Öztekin Z (Ed). *Sağlık Ocağı Yönetimi*. 4.baskı Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Enstitüsü Yayınları No: 22 Ankara-1982:23-27
- 2-Arı A. *Sağlık Ocağı Laboratuvarında Uygulanacak Çalışma Yöntemleri*. SSYB Yayınları. Ankara:1982: 492
- 3-Sağlık Bakanlığı *Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yılı*. Ankara 1997: 94-95
- 4-Günay O. *Kayseri'deki Sağlık Ocaklarında Laboratuvar Hizmetleri*. IV. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 12-16 Eylül 1994 Didim: 266-8.